

ايزداشليك مى يا فكدراشليك؟

امير خسرو، جامى و نوایى قصيده لرى نینگ مقایسه و تحليلى گه دایر

امير الکلام نظام الدین علیشیر نوایى نینگ قصيده لرى اونچه کوپ بولمسه هم، درى تیلیده یازگن «تحفه الافکار» قصيده سى فلسفى - اجتماعى فکر لر و ادبى - بدیعى صنعت لرى بیلن قصيده ژانرى نینگ یوقارى چوققى لریدن جای آلگن.

کوپینچه قصيده دیگنده، مدحیه و مدحیه - مرثیه لر کوزگه تشلنه دی، چونکه غزنوی لر و سلجوقی لر دوریده عنصرى، فرخى، عسجدى، ظهیر فاریابى لر کبى اوتته مشهور و ماهر قصيده سرا شاعرلر قصيده نى بدیعى لیک و گوزه ل لیک نقطه نظریدن شعرنینگ اینگ یوقارى چوققى لریگه کوته ریب، اونی شاهلر و امیرلر نى مقتش بیلن چیگره لنتیریپ قویگن لرى سببلى، کیینگی شاعرلر هم قصيده نى شو موضوع لرگه قره تیب، یازدیلر. باریب - باریب قصيده مدح و ثنا وسیله سیگه ایله نیب قالدی.

مدحیه قصيده لر اوزیگه خاص توزیلیش گه ایگه. اونده، تغزل یا تشبیب یا نصیب، گریز یا قاجیش، اصل موضوع یعنی مقتاگه قیتیش، دعاییه، حسن طلب یا مخلص کبى رکن لر موجود. اما بعضی بیر رسالت لى شاعرلر جمله دن حکیم ناصر خسرو بلخی و سنایى غزنوی گه اوخسه گن شاعرلر قصيده نى توزیلیش و موضوع نقطه نظریدن بوتونلى اوزگرتیدیلر. بونده ی شاعرلر قصيده نینگ شکلى نى تغزل و گریز و حسن طلب کبى رکن لردن بوتونلى چیتله تیب، بیرینچى بیت یعنی مطلع دن باشلپ کوزگه توتگن موضوعنى یاروتیب بیریش گه کیردیلر. شونینگدیک قصيده نینگ موضوعینى کوپراق پند و نصیحت، فلسفه و حکمت، اخلاق و آداب، علم و معرفت، تصوف و عرفان کبى موضوع لرگه قره تدیلر.

امیر خسرو دهلوی - بلخی هم قصيده نى مدح موضوعیدن، فلسفه و حکمت، پند و نصیحت کبى موضوع لرگه قره تگن شاعرلردن بیرى حسابلنه دی. بو اتاقلی شاعرنینگ لجه الابرار « دریای ابرار» ناملى فلسفى - اخلاقى و اجتماعى قصيده سى کیینچه لیک مولانا عبدالرحمن جامى و میر علیشیر نوایى لر دقتینى اوزیگه تارتیب لجه الاسرار و تحفه الافکار قصيده لر نینگ یره تیلیلشگه سببچى بولدی.

جامى و نوایى زمانداش و فکرداش شاعرلر اییدیلر. ایکله شاعر هم خسرو دهلوی گه ارادت و اخلاص قویب، اونینگ غزل لریگه نظیره لر یازیب، اونینگ نامینى هر دایم حرمت بیلن تیلگه آلگن لر. لجه الابرار قصيده سى گه هم نظیره یازیش شونده ی اخلاص و حرمت نتیجه سى دیبلسه، خطا بولمه یدی. چونکه ایتیب اوتگنیمیز دیک تتبع قیلش گه لایق فلسفى، عرفانى و اجتماعى قصيده لر نینگ سانى فارس ادبیاتى ده کم ایمس.

مقاله سرلوحه سینى «ايزداشليك مى يا فكدراشليك؟» ديب بيلگى لگنیمیز گه قیتسك، لجه الابرار، لجه الاسرار و تحفه الافکار قصيده لرى شكل، یعنی وزن، قافیه و ردیف نقطه نظریدن هم، مضمون یعنی آغله سوریلگن غایه لر نقطه نظریدن هم بیر - بیرىگه اوخسه گن حالده بدیعى صنعت لر، سوز اویین لرى همده بعضى بیر غایه و مضمون نینگ آغله سوریش یا که بیان قیلش

اسلوبی نقطه نظریدن فرقلی دیر. بو موضوعی بیلایب آلیش اوچون، اوچله قصیده نینگ مطلع لری بیترلی دیر. امیر خسرو نینگ قصیده سی بونده ی باشلنه دی:

کوس شه خالی و بانگ غلغلش درد سر است
هر که قانع شد به خشک و تر، شه بحر و بر است
جامی قصیده سی نینگ مطلعی بوندن عبارت:
کنگر ایوان شه کز کاخ کیوان برتر است
رخنه ها دان کش به دیوار حصار دین در است
و نوایی بو مطلع نی جواباً یازه دی:

آتشین لعلی که تاج خسروان را زیور است
اخگری بهر خیال خام پختن در سر است

اوچله قصیده باشله نیشی دن-آق شاه نی آگاهلنتیره دی، شاهلیک شأن و شوکتی، زیب و زینتی، درد سر و خام خیال ایکن لیگینی اوقتیره دی، اونگه کونگل قویمسلیک، او بیلن مغرورلنمسلیک ضرورلیگینی بیلدیره دی. اما شاعر لرنینگ هر بیرسی، اوزیگه خاص اسلوب، اوزیگه خاص بولگن سوز صنعت لری بیلن بیان ایته دی.

امیر خسرو مطلعی نینگ بیرینچی و ایکینجی مصرع لری آره سیده مستحکم رابطه اورنه تیلمه گن. چونکه، بیرینچی مصرعه قطعی قلیب، شاهلرنینگ نقاره سی بوش و غلغله سی باش آغریغی دیب ایتیلسه، ایکینجی مصرع ده هول و قوروققه قانع بولگن کیشی بحر و بر یعنی بیر و سوو پادشاهی دیر، دیب، حکم چیقره دی. بو ایکی مصرع ده فقط خشک و تر، بحر و بر آره سیده تضاد صنعتی موجود، اما هول و قوروققه قانع بولگن کیشی قنده ی قلیب، بحر و بر پادشاهی بولیشی ممکن لیگینی اثباتلب بیرمه یدی.

جامی نینگ مطلعینی هم جوده گوزه ل و مستحکم دیب، بها بیره آلمه ی میز، چونکه اونده هم، ایکی مصرع آره سیده گی منطقی رابطه یوزه گه کیلمه گن. شاهلر قصری کنگره سی، دین قورغانی نینگ رخنه (تیشیگی) سی دیب، حکم چیقره ریلگن بولسه هم، بونینگ اوچون دلیل و اثبات کیلتیریلنه گن. شونینگ دیک، بیرینچی مصرع سست راق واقع بولگن، چونکه شاه ایوانی نینگ کنگره سی، دین قورغانی دیواریکه رخنه سالسه هم، آسمان قصریدن یوقاری راق دیب، ایتیله دی. نوایی نینگ مطلعی خسرو و جامی لرنینگ مطلع لریدن انچه اوستون توره دی. بو دعوامیز نینگ اثباتی قوییده گی لردن عبارت:

1. نوایی قصیده سی نینگ مطلعیده، بیرینچی و ایکینجی مصرع لر آره سیده اوزیلمس منطقی رابطه موجود، بیرینچی مصرع ایکینجی مصرع گه یول آچیب بیره دی، ایکینجی مصرع بیرینچی مصرع نی ایضاحله یدی و هر ایکله مصرع بیر - بیرینی قوللب قوت لیدی. قیزیل لعل، آلاوگه اوخشه یدی. آلاو خام نرسه لرنی پیشیریش اوچون قوللنه دی، لعل نینگ جایی تاجده و تاج نینگ جایی باشده دیر. البته خام خیال لر هم باشده بولگنی سببلی، آلاو و خام خیال بیر جایده بولیشی کیره ک. بو ایکی مصرع آره سیده معنا و بدیعی لیک نقطه نظریدن اوزیلمس مستحکم رابطه نی اوزیش ممکن ایمس لیگی، بو مطلع اوته ماهرلیک بیلن یازیلگنی دن دلالت بیره دی.

2. نوایی نینگ مطلعینی شعری صنعت لر مجموعه سی، یعنی توپلمی دییش ممکن، چونکه لعل و آتش آره سیده تشبیه، لعل، تاج و زیور آره سیده مراعات النظیر، تاج بیلن شاه آره سیده تناسب صنعت لری موجود. آتشین لعل تشبیهی ده تشبیه حرف لری یوقلیگی، اونینگ کوچینی آشیره دی، چونکه لعل نی آتش، یعنی آلاوگه اوخشه یدی دیمه یدی، بلکه لعل نینگ اوزینی آلاو دیب، حکم قیله دی. دیمک، شو سببلی او، بلیغ تشبیه لردن حسابلنه دی. شونینگدیک ایکینجی مصرعه

اخگر و پختن (چوغ و پیشیریش) آره سیده منطقی تناسب بولسه، خام و پخته (خام و پیشیغ) آره سیده تضاد صنعتی موجود. ایکله مصرع نی بیر - بیریکه سالیشتیریب قره لسه، بیرینچی مصرع مبتدا، اکیینچی مصرع خبر، بیرینچی سی مدعا، اکیینچی سی مثل، بیرینچی سی لف، اکیینچی سی نشر دیب هم ایتیش ممکن.

3. شعرنی شعر قیله دیگان نرسه، غیر حقیقی، یعنی مجازی تصویرلشگه باغلیق دیر. شاعرنینگ خیالیده یره تیلگن تصویر، قنچه لیک غیر حقیقی، یعنی مجازی بولسه، اونینگ بدیعی لیگی و تصویر اوشنجه کوچلی راق بوله دی. نوایی نینگ مطلعیده هم شونده ی مجازی تصویر یره تیلگنیکه گواه بولدیک. بیرینچی مجازی تصویر، لعل دن یسلگن چوغ بولسه، اکیینچی مجازی تصویر، خیال نینگ خام لیگی، اوچینچی مجازی تصویر، خام خیال نی لعل النگه سی یاردمیده پیشیریش، توریتینچی مجازی تصویر، تاجنی، چوغی لاوللب تورگن اوچاغ دیب، تصور قیلش دیر. البته سونگی تصویرنی شاعر آجیب بیرمه یدی، اما تاج نینگ کورینیشی هم، آلتین دن یسلگنی هم، اوند یانیب تورگن لعل نینگ چوغی هم، آلتین اوچاغ نی ایسلته دی.

4. نوایی نینگ آنه تیلی دری بولمسه هم، تحفه الافکار قصیده سی ده سوز اوینینی نهایت مهارت بیلن کورستگن. مطلع ده (جیم و خ) حرفری آلتی مراتبه، تاج، خسرو، اخگر، خام، خیال و پختن سوزلریده کیلتیریلگن.

5. جامی ایکی مصرع دن عبارت بولگن بیر مطلع ده بیش مراتبه سوزنی قیسقرتیریش گه مجبور بولگن. بیرینچی مصرع ده «کنگره» سوزینی «کنگر»، «شاه» سوزینی «شه»، «که از» سوزلرینی «کز» قیلیب قیسقرتیرگن بولسه، اکیینچی مصرع ده «که اش» سوزلرینی «کش» و «اندر» سوزینی «در» قیلیب قیسقرتیره دی. خسرو هم «شاه» سوزینی هر ایکله مصرع ده «شه» قیلیب قیسقرتیرگن. سوزلرنی قیسقرتیریش و تلفظینی اوزگرتیریش کته عیب حسابلنمسه ده، بیتوک و اتاقلی شاعر لر هیچ بولمه گنده مطلع ده کوپراق کوچ صرفلب، سوزلرنی یخشی لب تلتش ضرورتینی سیزیب، شعرنینگ مطلعینی بی عیب و نقصان سیز یره تیشگه اورینه دیلر. نوایی نینگ قصیده سیده هم سوز قیسقرتیریشی موجود، لیکن مطلع بیتی ایتیب اوتگنیمیز دیک، نه فقط عیب سیز و نقصان سیز، بلکه جوده چیرایی، ادبی صنعت لرگه بای شاه بیت و شاه مطلع لردن حسابلنه دی.

مضمون نی نظرده توتسک، امیر خسرو (102) بیتلی قصیده سیده شاه، مفتی، فقیه، منجم، حکیم کبی لرنی عیب لیدی، همت، خاکسارلیک، فقیرلیک، راستلیک، محنت سیورلیک، جوانمردلیک و سخاوتنی ترغیب ایتیب، هر قنده ی یامان فعل و یامان نیت نی قاره لب، کیشیلرنی یخشی یولگه، یوللیدی. جامی (100) بیت ده خسرو کبی مفتی، فلسفی، حکیم، منجم کبی لرنی عیب لسه، خسرو ترغیب قیلگن یخشی فضیلت لرنی ترغیب و منع ایتگن عمل لرنی منع ایته دی. شونینگدیک اوز قصیده سینی خسرو قصیده سیگه اوخشه تیپ یازگنی و اونی لجه الاسرار دیب ناملشی نی، قصیده نینگ یره تیلش تاریخی (880) نی «فرخ» سوزیدن حاصل قیلش ممکن لیگی نی بیان قیله دی، اما جامی اوز قصیده سیده تواضع نی ترغیب ایتگن بولسه هم، اوزینی خسرو دن یوقاری راق قویماقچی بوله دی:

همچو فکر بکر خسرو زاده است از لطف طبع
در کمال خوبی این يك خواهر، آن يك خواهر است
ای بسا خواهر که با خواهر چو گردد جلوه گر
در جمال اکبر بود هر چند در سال اصغر است

یعنی بو ایکی قصیده، کمال و گوزه ل لیکده ایکی آپه - سینگیل گه اوخشه یدیلر، اما یاشده کیچیک راق بولگن سینگیل (جامی قصیده سی)، جمالده آپه سیدن (امیر خسرو قصیده سیدن)

اولو غراق دیر. بونی هم ایتیپ اوتیش کیره ك که جامی نینگ قصیده سیده اوچ - تورت جایده سوکیش سوزلری جای الکن.

نواپی بیرینچی بیت دن باشلب شاه گه هجومینی باشله یدی. ایکینچی، اوچینچی، تورتنچی و بیشینچی بیت لرده هم شو مقصد دن قیتمه ی، مدعا مثل صنعتی یاردمیده موضوعنی یخشیراق آجیب بیریشگه حرکت قیله دی. شاه دن قورقمه گن، شاه قلی دن قورقمسلیگی انیق. شونینگ اوچون نواپی شاه نینگ سلبی تامان لرینی ایتگندن سونگ، خواجه، صدر، حاکم، شیخ، واعظ، فقیه، قاضی، حکیم، منجم، سفله، تردامن، دله، ظالم کبی لرنی قتیق تنقید قیله دی و عکسینچه، عشق، فقر، عرفان، مردلیک، خاکسارلیک، راستلیکنی مقتب، ترغیب ایته دی. قصیده نینگ بیر قسمی، جامی گه بغیشلنه دی، قصیده نینگ نامله نیش دللی و یازیلگن تاریخی قید ایتیلیب، دعاییه بیلن توگه تیله دی. خسرو، جامی و نواپی، مدعا مثل صنعتی دن کینگ فایده لنگن لر. اما نواپی، مدعا مثل نی هر بیر بیتیده قوللیدی. اونینگ مثل لری قوییده گی شکل لردن عبارت:

♦ مدعانینگ اثباتی اوچون، جناس صنعتی آرقه لی سوزلر نینگ شکل و معناسیدن فایده له نیله دی. مثال اوچون «عاقبت نی اویلمه گن شاه، ملك نی ویران قیله دی»، دیگن حکم نینگ اثباتی اوچون، «خسرو» سوزیدن فایده لنه دی. چونکه خسرو نینگ معناسی پادشاه دیر، اما عاقبت سیز خسرو، شکل نقطه نظریدن «خسر» بوله دی و «خسر» سوزی نقصان، کمچیلیک، زیان و بوزیلش معناسینی افاده لیدی:

شه که یاد از مرگ نارد، زوست ویرانی ملك

خسرو بی عاقبت، خسر بلاد و کشور است

شونینگدیک صفر و اصفر، نحس و نجس، عبیر و عنبر، فقیه و فقه، قرب و عقرب، دور و داور، قصر و قیصر، قاف و فاقه سوزلری اوشبو مقصد اوچون قوللنیله دی.

♦ مدعا اثباتی اوچون تلمیح صنعتی آرقه لی تاریخی و دینی حکایه لرگه اشارت قیلینه دی. پیغمبر نینگ حدیث لریدن فایده لنه دی. مثلاً: جام جم، خضر و آب حیات، خیبر حصاری و عرب اسیرلری، سنجر و مرو نینگ آبادلیگی، ابراهیم و آذر حکایه لریگه و پیغمبر (ص) نینگ «الفقر فخری» کبی حدیث لری گه اشارت لر موجود.

♦ مدعا اثباتی اوچون همه گه قویاشدیک یاروغ بولگن حقیقت نی کیلتیره دی. مثلاً: گنبد خضرا (آسمان) نینگ ایشی توکیش دیر، دیب دعوا قیله دی، اثباتی اوچون اینگ ساده، همه بیله دیگان مثل کفایه. حنا نینگ برگی یشیل، اما عملی قیزیل قیلش دیر، دیدی:

گنبد خضرا که خونریزست فعلش، دور نیست

برگ حنا اخضر آمد، لیک رنگش احمر است

و یا مرد کیشی آلدیده فنا و بقا آره سیده گی مسافه بیر منزل دیر، دیب دعوی قیلسه، اثباتی اوچون آفتاب مشرق دن مغرب گه چه بولگن اوزون مسافه نی بیر کونده باسیب اوتیشینی مثل قیلیب بیره دی:

مرد را يك منزل از ملك فنا دان تا بقا

مهر را يك روزه راه از باختر تا خاور است

شونینگدیک یلنغاچ کیشی قیشده قلیتیره گنی، اوخله گن کیشی اویقوده سوزلگنده، اویغاغلر کولگیسی قیسته گنی، تویه اوچون صحرا ده قوروق تیکان، خرما دیک شیرین ایکنی، ایپک قورتی، ایپککه اوره لیب اولیشی، مرمر تاشی سوودن موج تاپمسلیگی، شمع نینگ آره سیده گی ایپنی اوزون راق بولگنده، قیر قیلش، دُر نینگ قیمتی، بیضه (تخم) دن انچه آرتیق راق لیگی کبی حقیقت لر، مثل بولیب، نواپی نینگ مدعالری اثباتی اوچون خدمت قیله دی.

♦ مدعا اثباتی اوچون برچه گه عیان بولگن حقیقت نی ایمس، بلکه خواص لرگه معلوم بولگن حقیقت نی یا اوزی کوریب، مشاهده قیلگن واقعه لرنی مثل اورنیکه کیلتیره دی، مثلاً: یاش باله لر اویینی (فالیز بازلک) دهقان نینگ فالیزی دن توبدن فرقلی ایکن لیگی، باله لیکده اورگنیلگن نرسه لر، قریلیکده ایسده قالیشی، دف (دایره، چیلدیرمه) یاریلسه، اونینگ چنبری، میمون نی اوینه تیش اوچون قوللنیشی، سیچقان تخم نی قنده ی قیلیب، اوغیرلشی کبی واقعه لرگه اشارت قیله دی. ایتیب اوتیلگن سونگی مثل جوده قیزیقرلی دیر. بونده ی حادثه نی کوب کیشی لر کورمه گن و حتی که ایشیتمه گنی هم ممکن. مین هم نوایی نینگ بو حادثه گه قیلگن اشارتینی توشونمه گنیم سببلی، کوب کیشی لرگه مراجعت قیلدیم. آخر بیر کیشی، واقعه قنده ی یوز بیریشینی ایتیب بیرگنی دن سونگ، نوایی نینگ قوییده گی بیتی معناسینی انگله دیم. نوایی بونده ی دیدی:

ذلت آمد حاصل خائن، که موشان چون کنند

بیضه دزدی، این یکی زبیرکش، آن یک زبیر است

یعنی خیانتکار کیشی لرنینگ حاصلی ذلت و پستلیکدن باشقه نرسه ایمس. مثالی، سیچقان سیماسیده کورینه دی. اولر تخم لرنی اوغیرلگنده، بیر زبیر و باشقه سی زبیرکش بوله دی. سیچقان قنده ی قیلیب زبیر و زبیرکش بوله دی؟ دیگن سوال گه بونده ی جواب تاپدیم: تخم نی اوغیرلش اوچون، ایککی سیچقان بیر- بیرگه یاردم بیره دی. بیرسی آرقه سینی بیرگه یاپیشتیریب یاتهدی و قول- آیاغی بیلن تخمنی کوکسیگه اوشلب توره دی. ایککینچی سی ایسه، اونینگ دُمنی تیشله گن حال ده اونی سودره ب اویه سیگه آلیب باره دی. یعنی بیرسی زبیر بولیب، تخم نی کوکسیگه آرته دی، ایککینچی سی زبیرکش بولیب، اونی تارته دی.

نوایی نینگ تحفه الافکار قصیده سی انه شونده ی قیزیقرلی واقعه لر حکایه سی، مدعا مثل و باشقه ادبی صنعت لری بیلن خسرو و جامی لرنینگ لجه الابرار و لجه الاسرار قصیده لری دن اوستون راق توره دی. بونده ی اوستون لیک دعوا سینی اثباتلش اوچون یوقاریده ایتیب اوتیلگن موضوع لر دن تشقیری، قویی لرنی ایتیب اوتیش کیره کلی، دیب بیلدیک.

1. امیر خسرو نینگ مطلعی اونچه لی کوچلی ایمس و مصرع لر آره سیده منطقی رابطه یوق، دیب اثبات له گن ایدیک. نوایی هم انه شو کمچیلک نی بیلیب آلیب، خسرو قصیده سی نینگ مطلعینی تضمین قیله دی و هر بیر مصرعینی، بیت نینگ ایککینچی مصرعی اورنیکه قویب، بیر- بیر مصرع اولرگه قوشیب، اوزیلگن رابطه نی مستحکم باغلب توره دی:

لازم شاهی نباشد خالی از درد سری

«کوس شه خالی و بانگ غلغش درد سر است»

با دهان خشک و چشم تر قناعت کن، از آنک

«هر که قانع شد به خشک و تر، شه بحر و بر است»

نوایی نینگ قوشگن مصرعلری خسرو نینگ مصرعلرینی معنا نقطه نظریدن کوچتیرگنی یققال کورینیب تورپیدی .

2. نوایی سلطان سنجر سلجوقینی مرو نینگ بانی سی، یعنی مرو شهریکه اساس سالگن کیشی دیب بها لیدی، اما جامی سنجر نینگ حرص دن آچیلگن آغیزی مرو توپراغیدن تولدی، دیب سنجر نی حقارت قیله دی:

نوایی: ملک دل پیر و جوان را هست آبادان ز عشق

بانی مرو کهن سنجر، زنو هم سنجر است

جامی: شد دهان حرص سنجر پر، ولی از خاک مرو

این سخن بشنو که مروی از دهان سنجر است

3. نقصان ده هم بیرار فایده بار، دیگن دعوا نی نوایی قوییده گی مثل بیلن اثبات لب بیره دی:

ای بسا نقصان که در ضمنش بود يك نوع سود
چون دف لولی درید، از بهر میمون چنبر است

یعنی نقصان ده هم بیرار فایده بار. لولی نینگ دایره سی یاریلسه، چنبری میمون نی اوینه
تیش اوچون کیره ك بوله دی.

خسرو شو معنینی قوییده گی بیت بیلان انگله ته دی:

هیچ زشتی نیست، کو را خوبی همراه نیست
زنگی شبرنگ را دندان، چو در اظهر است

یعنی زشت (خنك) لر نی هم بیرار چیرایی بوله دی. توندیک قرا زنگی (قاره تنلی)نی
تیشلری، در ديك آق دیر. امیر خسرو اوشبو بیت نینگ بیرینچی مصرعیده زشت نینگ چیرایی
جایی بوله دی، دیب یخشی موضوعنی کوته ره دی، لیکن قاره تنلی کیشی لرنی «زنگی شبرنگ»
دیب، تحقیر لیدی.

ینه دف و چنبر دن امیر خسرو بونده ی مضمون یره ته دی:

دل که شد بیمار، امیدی بود تا قالب است

دف که شد سوراخ، غربالی بود تا چنبر است

یعنی، یوره ك كسل بولسه هم، اگر جسم تیريك قالسه، امید بار. دف یاریلسه، چنبر دن غربال
یشش ممکن. خسرو نینگ بو بیتی کوپ شعر لر و فکر لرگه قرشی توره دی، چونکه قالب یعنی
جسم اصل ایمس، بلکه جان و یوره ك اصل دیر. قالب بوزیلسه، یعنی مثال اوچون، قول- آباغ
بوتونلی قیرقیلسه، کوز کور بولسه، قولاقل کر بولسه، یشش ممکن، اما یوره ك اورمه ی تاخنت
قالسه، و یا جان (روح) چیقیب کیتسه، قالب نینگ هیچ کیره گی قالمه یدی.

4. نوایی بیر ایشنی یخشی و یمان کیشی بیر ديك قیلامیدی. یخشی کیشی، یخشی لیککه و یامان
کیشی ضرر و نقصان سری آلیب باره دی، دیگن موضوعنی قوییده گی ديك افاده له گن:

ظالم و عادل نه یکسانند در تعمیر ملك

خوك، دیگر در شیار ملك و دهقان دیگر است

یعنی، ظالم و عادل اورنی، ملك نی آباد ایتیشده بیر ديك ایمس. مثال صورنده، یاوایی تونغیز
بیرنی کاوالب، پیخان قیله دی، اما دهقان بیر نی شدیار قیلیب، ایکیش اوچون تیار لیدی. جامی شو
مضوننی بونده ی افاده قیلگن:

کامل و ناقص نه یکسانند در قطع امور

آنچه از شمشیر می آید، نه حد خنجر است

یعنی، کامل و ناقص، ایشنی قطع ایتیش (بجریش) ده بیردیک ایمس. شمشیر قیله دیگان
ایشنی، خنجر قیلامیدی. جامی نینگ بو بیتی ده ایکینچی مصرع، بیرینچی مصرع نینگ
ایضاحلشی یا اثباتی اوچون یاردم بیرالمیدی. شمشیر و خنجر، کامل و ناقص بولسه لر هم، ایکاوی
اولدیریش و ضرر بیتگزیش اوچون قوللنیه دی. شمشیر نی فقط شکلیگه قره ب، کامل دییش، منطق
نقطه نظریدن، توغری کیلمه یدی.

یوقاریده ایتیب اوتیلگن مضمونلر گه اوخشش بیر قنچه بیتلر ینه ده نوایی، جامی و خسرو لر
نینگ قصیده لریده موجود. هر بیر سیگه توضیح بیریش، مقاله نی اونلب صفحه گه چوزیشی
مکن. شونینگ اوچون خلاصه قیلیب ایته دیگان بولسك، امیر خسرو بیرینچی بولیب، دریای ابرار
قصیده سینی یازدی، جامی اونینگ فکریگه قوشیلیب، دریای اسرار قصیده سینی یره تدی، نوایی بو
ایکی قصیده نی چوقور اورگه نیب، اولر ده گی ناانیق راق موضوعلر نی انیقلاش، ینگی
موضوعلر نی یره تیش، سوز صنعتلری و مجازی تصویرلر یاردمیده موضوعنی کوچلی و
تأثیرلی ایتیشینی، اوزیگه مقصد قیلیب قویدی. در حقیقت، نوایی نینگ فکرلر تحفه سی (تحفه

الافكار) قصیده سی نینگ بیتلری سانی آزاراق بولسه هم, چقور معنا و گوزه ل افاده سی بیلن اوزیگه خاص یوکسك اورینده توره دی. شونینگ اوچون بو قصیده نی تقلید ایمس, بلکه فکر داشلیك نینگ ینگى بیر محصولی دییش که حقلی میز.

عارف شاعر لر, کامل انسان بولیشنی اوز لریگه مقصد قیایب, قویگنلر, هر دایم کامل انساننی ایزلب یورگنلر, و انساننی کمال ساری آلیب باریشگه اینتیلگن لر. امیر خسرو, مولانا جامی و علیشیر نوایی هم اوز لری نینگ لجه الابرار, لجه الاسرار و تحفه الافکار قصیده لرینی انه شو بیر مقدس غایه, یعنی انسان فضیلت لرینی آشیریش و اونی کمال ساری یوللش اوچون, یازگنلر.

پاك روحلری شاد و جایلری جنتده بولسین!

اداغ